



## ƏLİ BƏY AZƏRİ

hekayələr

## RƏNCBƏR CƏFƏRQULU

Cəfərqlu kişi rəncbər kimi ad-san qazanmışdı. İnsan-fən, işinin ustası idi. Xeyir-bərəkət də əlinin, ayağının ruzisindəydi, haranı şumlayıb ekir, ora toxum səpirdisə, ordan bol məhsul götürülürdü. Sorağı qonşu kəndlərə də yayılmışdı, hamı istəyirdi ki, tarlasını Cəfərqlu kişi şumlasın.

Payız girdəndən ta qar yerə düşsənə kimi günü çöllər-də keçirdi. Qara və Sarı öküzünü boyunduruğa salar, kotanı qoşub səhərdən axşamadaq yer şumlayardı. Yorulmaq nədi, bilməzdi. Zəhmətinin qarşılığında günümüzə alar, ailəsini halallıqla dolandırardı.

Bir dəfə rəncbər Cəfərqlunun başına qərribə bir hadisə gəldi. Ömrünün sonunadaq həmin hadisəni unuda bilmədi, elə hey heyfni çəkdi.

...Qızıl payızın günəşli günlərindən biriymi. Belə hava olə düşməzdi. Cəfərqlu kişi kəl kimi güclü öküzləri ilə Çılpaq yalın ötəyindəki sahəni şumlaydı. Yer yumşaq olduğundan iş yaxşı gedirdi, öküzlər çox da gücə düşmədən kotanı dartıb aparır, torpağı çevirir, yeri şırımlayırdılar. Günortaya yaxın demək olar ki, yerin çoxu şırımlanmışdı, torpağın qarası göz oxşayırdı. Birdən öküzlər təhlükə hiss etmiş kimi dayandılar. Bu dəm Cəfərqlu kişinin də qulağına səs gəldi. Başını qaldırıb qabağa baxanda təponin üstündə bir adam gördü. Yekəpör bir kişiydi, ucadan danışa-danışa var-gəl edirdi. Əllərini yana açaraq gözişir, sanki nəyə isə təəccübləndiyini bildirərək deyirdi.

-Mən bu işə mat qalmışam. Mən bu işə mat qalmışam... Mən bu işə mat qalmışam...

Cəfərqlu kişi övvəl elə zənn etdi ki, təponin başındakı yekəpör kiminləsə mübahisə edir. Ha diqqət yetirdisə ikinci adam gözüne sataşmadı. Sonra öz-özünə danışmanın dəli olduğunu, başına hava gəldiyini düşündü. "Bu niyə öz-özünü danışsın ki?" - deyə yazığı gəldi ona. Onsuz da dayanmış öküzlərə bir də "hoşş" deyib kətan-dən düşdü. Gorməşib quluncunu qırdıqdan sonar asta adamlarla təpəyə tərəf yön aldı. Yörəngülüynə baxmayaraq qanrılıb geriye baxmadan birbaşa təponin başına çıxdı. Hələ də dayanıb-durmadan gözişən, gözişdikcə də

deyinən, hələ bir az da səsinə ucaldan kişiyə yaxınlaşıb salam verdi. Yekəpər gözünün ucu ilə onu tər-tər süzüb dünyanı qucaqlayacaq kimi qollarını nə ki var yana açaraq gözinir, deyinməyinə davam edirdi:

-Mən bu işə mat qalmışam. Vallah, mən bu işə mat qalmışam. Mən bu işə...

Adam deyino-deyino təponin başına fırlanır, üzünü kəndə tərəf tutaraq sanki harayırdı.

-Ay camaat, vallah, mən bu işə mat qalmışam.

Cəfərqlu kişi baxdı ki, bu adam dəliyə həm oxşayır, həm də oxşamır. Odur ki, üzünü ona tutub tam ciddiliklə, elə onun kimi ucadan sözləndi:

-A kişi, bir ayaq saxla görüm, sən axı hansı işə mat qalmışan? Burda nə iş var ki, sən ona mat qalasan?

Cəfərqlu kişi çox dedi, adam az eşitdi, daha soruşmaqdan bezdi, geri qayıtmaq fikrinə düşdü.

-Bax, axırıncı dəfə soruşuram. Deyirsən de, demir-sən, çıxıb gedirəm. Sən hansı işə mat qalmışan?

-Burda başqa iş var ki? - Adam dayanıb Cəfərqlu kişiye tər-tər baxdı. - Sənin işinə mat qalmışam.

-Mən nə iş görmüşəm ki, sən də mat qalasan? - Günah iş tutmuş uşaq kimi Cəfərqlu kişi təəccübləndi.

-Day, nə etmişəm? Sənin işin nədən ibarətdir?

-Mən fağır bir kondçiyom, rəncbərlik edirəm. Yer şumlayıram, taxıl ökürəm. Günümüzə qazancım əliləmi dolandırırım.

-Elə mən də sənə bu işinə mat qalmışam. Mat qalmışam ki, sən tek öküzlə bu qəder yeri necə şumlamısən.

"Tek öküzlə" kəlməsi Cəfərqlu kişinin sifotində tər sillə kimi şəppildədi. Tez çevrilib öküzlərinə və şumladığı tarlaya baxdı. Sahənin yarından çox şumlanmış hissəsi göz oxşayırdı. Qara öküz boyunduruqdaydı, Sarı isə yerində yox idi. Cəfərqlu kişinin gözü alacalandı. Bir neçə dəfə gözünü yumub-açdı, başı silkələdi, amma heç nə dəyişmədi. Boyunduruqdakı Qara öküzüydü, özü də tek idi. "Mən axı boyunduruğu açmadım, Sarı necə açılıb gedə bilər?" Cəfərqlu kişi özü-özünə sual etdi, göz gozdürüb hor tərəfə baxdı, Sarı öküz gözüne döymədi.

-Bax, bunu deyirdim. - Bayaقدan bori topədə var-gol edib, özü-özünə danışan kişi indi Cəfərqlu kişinin üstünə yeriyirdi, gəlib lap qabağında dayanmışdı, gözüni də düz gözünün içinə zillomışdı. - Mən bu işə mat qalmışam ki, sən tok öküzü bu qədr yeri necə şumlamışan.

-Elo mən özüm də... - Cəfərqlu kişi sözünün gerisini götürmədi, əcaib hərəkəti ilə ona bədbəxtlik gətirən yekəpərin yanında dinnəzcə aralandı.

Ertəsi gün Qaçaq İsrafilin adamlarının rəncəb Cəfərqlulun Sarı öküzünü boyundurudan açaraq necə aparması xəbəri ellərə yayıldı...

## YEZNƏ-QAYIN MAAŞI

Müstəqilliyin ilk onilliyi idi. Sovetdən qalma zavod və fabriklər tozo-tozo bağlandı, əvəzində yeni-yeni şirkətlər, firmalar yaradılırdı. "Yeznə-qayın maaşı" da yeni yaradılan şirkət rəhbərlərindən birinin "kəşfi"ydi. Onda heç kimin yuxusuna da girməzdi ki, iyirmi ildən sonra dünyanı lərzəyə gətirəcək Koronavirus adlı bir epidemiyə ilə bağlı işsiz, qazancsız qalan insanlara yardım nozərdə tutulacaq. Özü də "yeznə-qayın maaşı"na oxşar formada, yəni ailədə bir nəfərə...

Səxavət qarajı asanlıqla tapdı, çünki oraları yaxşı tanıyırdı. Sovetlər vaxtında indi qarajın yerləşdiyi ərəzidə böyük bir zavod vardı, Səxavət də orda sürücü işləyirdi. Taleyin qismətinə bax ki, şirkətin qarajına sürücü axtarışı elanı da onun qarşısına çıxdı.

Müdür Səxavəti çox gözəlmədi, katibə xəbər verən kimi qəbul etdi. Sənədlərinə baxdı, harda yaşadığı, haralarda işlədiyini ilə maraqlandı.

-Hazırda boş maşınımız yoxdur, hamısı reysdedir. - Müdir dedi. - Ancaq bir təklifim var.

-Buyurun! - Səxavət ümidini üzmdən dilləndi, ona istənilən halda iş lazım idi, xeyli müddətdi işsizdi, evə qazanc gətirə bilmirdi.

-Sizi ehtiyat sürücü kimi götürürük. - Müdir bildirdi. - Bir sudaşyan maşınımız var, ona sürücü təhkim etməmişik. Üç-dörd gündən bir qarajda olan sürücülərdən biri onunla gedib su götürür. Hələlik sudaşyan maşını işlədərsiniz. Tezliklə prisepli maşınlarımız olacaq, onda yeni maşınlardan birini təhvil götürərsiniz.

Şirkət uzaq məsafələrə yükdaşması ilə məşğuldu. Furqon-prisep Kamaz, Super Maz maşınları ilə ölkələrasə yükler daşırdı. Səxavət də zavod bağlanana kimi prisep Kamaz sürücüsü işləmişdi, Bakıdan rayonlara tikinti materialları daşımışdı. Müdirin təklifi onun ürəyinə oldu.

-Yeznəmiz Adil də iş axtarır. O da bizim zavodda prisep Kamaz işləyib, rayonlara birlikdə tikinti materialları daşımışıq. Bəlkə, sudaşyan maşını verərsiniz o, işlətsin?..

Müdür razılaşdı.

Ertəsi gün Səxavət Adilə birlikdə gəldi. Müdir hər ikisi ilə yenidən söhbətlaşdıkdən sonra sudaşyan maşını Adilə təhkim etdi.

-Hələlik sən də Adilin yanında ol, maşının öyər-öyisinə baxın. - deyər Səxavətə tapşırıq verdi. - Maşın olan kimi sən reysə göndərəcəyən.

Şirkətin işi yaxşı gedirdi. İki-üç gündən bir su götürməli olurdular. Səxavətə Adil boş vaxtlarını da bir yerdə keçirir, müdir dediyi kimi, sudaşyan maşının öyər-öyisini düzəldirdilər.

Beləliklə, günlər gəlib keçdi, ay tamam oldu.

Katibə xəbər Verdi ki, nahardan sonra mühasib maşınları paylayacaq.

Səxavət mühasibin maaş cədvəlində "yeznə-qayın maaşı" qrafasını görəndə "gözləri kəlləsinə çıxdı":

-Bu nə deməkdir?!

-Müdir özü belə tapşırıb. Siz ikiniz bir maşın işlətmişsiniz. Bizdə hər bir maşının sürücüsünə bir maaş nəzərdə tutulub. Odu ki, siz yeznə-qayın bir maaş alırsınız.

-Biz ikimiz bir maaşla necə dolana bilərik? Mən gündə üç paçka siqaret çəkirəm, Adil bir paçka çəkir. Mən bir oturuma üç pors yemək yeyirəm, doyumuram. Adil birini güclə yeyir. Mənim ailəm dörd başdan ibarətdir, Adilin ailəsi altı başdır. Bu necə olan işdir, hansı qanunda yazılıb ki, yeznə-qayın bir maaş alsın?

-Day orasını özünü bilərsiniz!..

-Görəcəklə günlərimiz varmış... - Səxavət bir siqaret yandırır ofisdən çıxdı.

## TƏZƏ MÜƏLLİM

"Müəllimin qanmazı ələ düşməzi!" El deyimi

Onlar həmin axşam Atakişinin evində toplaşmışdılar. Düzdür, indi o evdə daha Atakişinin ailəsi yaşamırdı, məktəb fəaliyyət göstərirdi, amma heç kim ora "məktəb" demirdi, hamı "Atakişinin evi" deyirdi.

Atakiş öz ailəsi ilə qonşu kəndə köçüb gedəndən sonra kənd camaatı ev baxımsız qalmışın, divarlar quzulayıb ovulub tökülməsin deyər belə qərara gəlmişdilər.

Hər il yay aylarında divarlarını ağardar, yan-yörəsinə ol gözdürüb sahmana salırdılar.

Ev cəmis bir otaqdan ibarət idi - kənd yerlərinə məxsus bircə uzun zal otağıydı. Atakişi imkan cləyib eyvanını və kollayı otaqlarını tikdirməmişdi.

Bu, birotaqlı evdə kənd uşalarına dərş keçirdilər. Üç sınıfdən ibarət ibtidai məktəbdə - şagirdlərin sayı iyirmi-

ni keçməzdi. Ucqar dağ kondi olan Əzgilli də elə iyirmi bir evdən ibarəti, nə artırmırdı, nə azalmırdı. Uşaqlar böyüdükcə şəhərə axışır, hər evdə qocalarla bərabər ancaq bir övlad ailə qurub qalırdı. Nədənə, heç müəllimlər də bu kəndə duruş götürmirdilər. Təyinatla gələnləri hamısı bir il, uzağı iki il işləyib yerlərini dəyişirdilər.

İndi də Hafiz adlı bir gənc müəllim gəlməmişdilər. Hafiz qonşu Bəzən kəndindən idi, özü də institutu yenicə bitirmişdi. Bəzən kəndində hamının ayaması, loqəbi olduğundan, gənc müəllim Hafizi də "mükafatlandırılmışdır", adına "üzüyanıx Hafiz" deyirdilər. Hafiz müəllimin üzü nə vaxt yanmışdı, necə yanmışdı, Əzgilli kənd camaatı bunu bilmirdi, heç soruşub öyrənməyi də özlərinə sığışdırmırdılar.

Sentyabrın son günü olmasına baxmayaraq kənd camaatı işdən-gücdən vaxt ələyib hələ Üzüyanıx Hafizlə əməlli-başlı tanış ola bilməmişdi. Bu gün isə müəllim özü naçar qalıb kənd kişilərini - valideynləri çox vacib bir məsələ ilə bağlı məktəbə - Atakışının evinə toplamışdı.

Valideyn iclası axşam saatlarında yekunlaşdı, payız axşamı olduğundan artıq qaranlıq düşmüşdü. Sonda Hafiz müəllim bir siyahı oxudu. Həmin siyahıya əsasən Rayon Xalq Maarif Şöbəsi tərəfindən təmənənəsiz olaraq kənd məktəblilərinə göndərilən ayaqqabılar bölüşdürüləcəkdə. Bu məsələ valideynlərin diqqət və marağına səbəb oldu, çünki indiyə kimi belə bir "yardım" görməmişdilər. "Görünür, əvvəlki müəllimlər satın pulunu ciblərinə qoyublar" - kənd kişilərinin fikrindən ilk keçən də elə bu oldu.

-Mən bilmirəm əvvəlki müəllimlər necə bölgü aparırlar... - Üzüyanıx Hafizə bir üzüni valideynlər tərəf tutdu. - Amma mən əlifba sırası ilə tərtib olunmuş siyahı qabağına qoyub tam ədətli, prinsipal bölgü aparmışam. Kənd yeri olduğuna görə burada birinci yerdə potu, ikinci yerdə qaloş, sonra ayaqqabı, sonra sandal gəlir. Mən də siyahıya uyğun ardıcılıqla bölmüşəm. İndi meşəğün ağzın sizin iştirakınızla açacağam. Ayaqqabıları meşəğün içindən çıxardıb sizə verəcəyəm.

-Bəs razmerlər necə? Uyğun gələcəkmi? - Damar Bəylər soruşdu.

-Sən səsinə kəs! - Hetet Hüsü onun "ağzından vurdu":

-Bilmirəm qaloş neçə razmer olur?  
-Uyğun gələr. Özüm iri razmerlər götürmüşəm ki, uşaqlarımız yu corabla geyinə bilsinlər, ayaqları üşüməsin. Hətta qaloşların içində yeddi nömrə olanı da var. - Üzüyanıx Hafiz dərhal cavab verdi ki, sakitləşsinlər, ürəkləri yerinə gəlsin.

-Ə, bu lap Nağdalı kişinin razmerin götürüb ki... - Arxa cərgədə oturanlardan kimsə yayı, qışı yu corabla doqquz nömrə qaloş geyən Nağdalı kişini xatırladı.

-Müəllim, belkə əvvəlcə siyahını oxuyasınız... - Montyor Yusif astadan təklif etdi.

-Belə yaxşı olar. - Yərbəyerdən Yusif kişinin təklifi ni dəstəklədilər.

Hafiz müəllim: "O da mənim gözüm üstə", - deyib siyahı üzrə bölgünü oxumağa başladı. Təmkinlə, yavaş-yavaş, aram-aram oxudu, valideynlər də kirimişcə dişlərinə dişlərinə qıcıyaraq onu dinlədilər. Elo ki, siyahı oxunub qurtardı Törə Təhməsib söz aldı.

-Hafiz müəllim, olbətə ki, siz çox alicənablıq göstərib bir meşox ayaqqabını rayon mərkəzindən dalınıza alıb bura, bizim uşaqlara götürməsiniz. Əzgilli kəndinin çörəyini yemisi o biri müəllimlər kimi bazarda birinə verib döyər-döyməzinə satdırmamısınız. Buna görə Əzgilli kənd camaatı sizə minnətdardı və yaxşılığını heç vaxt unutmayacaq. Amma siz də görək bizi eşidəsiniz, bölgüdə düzəliş aparasınız. Belə bir təklifimiz var.

-Nə təklif? - Hafiz müəllim Törə Təhməsibin üstünə cocudu. - Mən siyahı üzrə ədalətli bölgü aparmışam. Burada heç kim heç kimdən üstün deyil. Necə bölmüşəm, eləcə də paylayacam. Vəssalam. Qurtardı, getdi.

-Mənim evim məktəbə lap yaxındır. Familiamız Al-lahyarovdur deyə oğlum Ziyadxana Potu yazmışam. Ziyadxan evdən çıxıb beş metrlik yolu keçən kimi məktəbin həyatına düşür. Onun ayağı heç vaxt pəlçiq üzü görünür. Ona ayaqqabı da yazı bəlməz, lap sandal da. Amma Təhməzin qızı Yazdagül kəndin ayağından pəlçiqli yolla gəlir, siz isə ona sandal yazmışınız. Təklifimiz budur ki, Təhməzin qızına ya potu, ya da qaloş verəsiniz ki, məktəbə gələndə ayağı pəlçığa batmasın.

-Mən siyahı üzrə bölgü aparmışam. Bölgümü də dəyişən deyiləm. Uşaqlar da məktəbə gələndə yoxlayacağam. Əgər öz aralarında dəyişiklik etsələr, dərsə buraxmayıb, yuxarıla şikayət edəəcəyəm. İmkən verə bilmərəm ki, burada özbaşınalıq olsun. Mən nə deyirəm, necə deyirəm, eləcə də olacaq.

Bərk mübahisə getdi. Valideynlər nə qədər xoşlaşdıqla təklif etsələr də Üzüyanıx Hafiz inəndən dönmədi. Hətta Yedqar yarmaçanı götürüb müəllimin təpəsinə endirmək istədisə də, qolundan tutdular, vurmağa imkan vermədilər. Axırda yaşca hamıdan böyük olan İsfəndiyar kişi sakitcə öz təklifini bildirdi:

-Siz məm olmayın, imkan verin, müəllim özü bildiyi kimi paylasın. Siz xəlvəti öz aramızda al-dəyizi edərək.

Qurban kişi lap arxada oturub bütün bunları müşahidə edirdi. O, çox təmkinli adam idi. Mühəribəyə görə məktəb oxumasa da çox oxumuşlardan məntiqli danışdı. Çalışdı ki, belə mübahisəli məsələlərə qarışmasın. Diqqətlə baxar, sonra eşitsələr də, eşitməyə də öz fikrini bildirib çıxıb gedərdi. Bu gün də mərəkəni dinlədi, dinlədi, Üzüyanıx Hafizin yersiz inadkarlığına dözmədi, axır ki, möhkəmdən şəppitli əlini əlinə vurub dilləndi:

-Pah atonan qanmaz yiyəsi! - Şəppitliyə hamı diksindi. Əli ilə müəllimi göstərdi. - A kişilər, bundan muğayət olun! Bunun parlaq gələcəyi olacaq. Müəllimin qanmazı ələ düşməz!

Həmin əhvalat dillərdə dastan olub kənd-kənd, el-el dolaşdı. Qurban kişinin sözü də zərb-məsələ çevrildi, el deyimi oldu. O vaxtdan Baharlı eli harda inadkar müəllim görsə əlini əlinə vurub ucaadan: "Pah atonan qanmaz yiyəsi!", deyər, qəşş ələyib uğunar.

İllər keçdi, elə Qurban kişi dediyi kimi oldu. Rayon rəhbərliyi, Baharlı camaatı Üzüyanıx Hafizdən muğayət oldu, onu vəzifə pillərində irəliyə çəkəndilər. O, otuz illəndən artıq rayonun qabaqcıl məktəblərindən birində direktorun kateslosunda oyləşdi.